

IXTISOSLASHTIRILGAN MAKTABLARDA MA'NAViy-MA'RIFIY ISHLARNI TASHKIL ETISHNING ZAMONAVIY PEDAGOGIK MEXANIZMLARI

Manzura Qilicheva

Navbahor tuman ixtisoslashtirilgan maktab MMIBDO'

Annotatsiya. Mazkur maqolada ixtisoslashtirilgan maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni tashkil etishning zamonaviy pedagogik mexanizmlari, ularning yoshlar tarbiyasidagi o'rni hamda ta'lim tizimidagi ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil etilgan. Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy faoliyatni samarali tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya vositalari hamda maktab-oila-mahalla hamkorligining o'rni yoritilgan. Maqolada ma'naviy tarbiyaning bugungi globallashuv sharoitidagi dolzarbligi va yoshlar ongini turli salbiy ta'sirlardan himoya qilishdagi pedagogik yondashuvlar haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: ma'naviy-ma'rifiy ishlar, pedagogik mexanizm, ma'naviy tarbiya, innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar, ma'naviyat, o'quvchi tarbiyasi, pedagogik faoliyat, kitobxonlik, hamkorlik.

Kirish. Bugungi kunda dunyo miqyosida kechayotgan globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin ortishi, internet tarmoqlarining keng tarqalishi yoshlar dunyoqarashi va ma'naviyatiga turlicha ta'sir ko'rsatmoqda. Ayniqsa, turli yot g'oyalar, ommaviy madaniyat va ma'naviy tahdidlar yosh avlodning ongiga salbiy ta'sir etishi mumkin. Shu sababli ixtisoslashtirilgan maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni zamonaviy talablar asosida tashkil etish ta'lim tizimining ustuvor vazifalaridan biriga aylandi.

O‘zbekiston Respublikasida yoshlar tarbiyasi, ularning ma’naviy kamoloti va barkamol shaxs bo‘lib voyaga yetishiga alohida e’tibor qaratilmoqda. Prezidentimiz tomonidan ilgari surilgan “Yangi O‘zbekiston” taraqqiyot strategiyasida ham yoshlar ma’naviyatini yuksaltirish, ta’lim-tarbiya tizimini takomillashtirish hamda milliy qadriyatlarga sodiq avlodni tarbiyalash masalalari muhim yo‘nalish sifatida belgilangan. Ixtisoslashtirilgan maktablarida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etishda ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarining faoliyati muhim o‘rin tutadi. U nafaqat tarbiyaviy tadbirlarni tashkil etuvchi shaxs, balki pedagogik jarayonning muhim boshqaruvchisi ham hisoblanadi. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarni amaliyotga joriy etish orqali o‘quvchilar qalbida milliy g‘urur, vatanparvarlik, insonparvarlik va yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirish mumkin.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlarning pedagogik mohiyati. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar insonning ma’naviy dunyosini boyitish, uning axloqiy fazilatlarini shakllantirish va ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu faoliyatning asosiy maqsadi yosh avlodni milliy va umuminsoniy qadriyatlarga hurmat ruhida tarbiyalashdan iboratdir.

Pedagogika fanida tarbiya jarayoni shaxs kamolotining muhim omili sifatida qaraladi. Ma’naviy tarbiya esa insonning ichki dunyosi, e’tiqodi, dunyoqarashi va axloqiy mezonlarini shakllantiradi. Shu jihatdan maktabdagi ma’naviy-ma’rifiy ishlar o‘quvchilarning shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi.

Ma’naviy-ma’rifiy faoliyat quyidagi yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi:

- a) vatanparvarlik tarbiyasi;
- b) milliy qadriyatlarga hurmat;
- c) huquqiy va ekologik madaniyatni shakllantirish;
- d) kitobxonlikni targ‘ib qilish;

- e) sogʻlom turmush tarzini rivojlantirish;
- f) axloqiy va estetik tarbiya;
- g) diniy bagʻrikenglik va millatlararo totuvlikni mustahkamlash.

Mazkur yoʻnalishlarning samarali tashkil etilishi oʻquvchilarning maʼnaviy barkamolligini taʼminlaydi.

Zamonaviy pedagogik mexanizmlarning ahamiyati. Hozirgi davrda taʼlim jarayonida innovatsion pedagogik texnologiyalarni qoʻllash muhim talab hisoblanadi. Maʼnaviy-maʼrifiy ishlarni tashkil etishda ham zamonaviy pedagogik mexanizmlar samarali natijalar beradi. Anʼanaviy tarbiyaviy tadbirlar koʻpincha biryoqlama maʼruza shaklida tashkil etilib, oʻquvchilarning faol ishtirokini taʼminlay olmas edi. Zamonaviy pedagogik yondashuv esa oʻquvchini tarbiya jarayonining faol subyekti sifatida koʻradi. Shu sababli interfaol metodlardan foydalanish maʼnaviy-maʼrifiy ishlarning samaradorligini oshiradi.

Masalan:

- “Aqliy hujum” metodi orqali oʻquvchilarning erkin fikrlashi rivojlanadi;
- “Munozara” usuli orqali muammolarga tanqidiy yondashuv shakllanadi;
- “Debat” texnologiyasi yoshlarda nutq madaniyatini rivojlantiradi;
- “Klaster” usuli mavzuni tizimli tushunishga yordam beradi.

Interfaol metodlar oʻquvchilarda mustaqil fikr yuritish, jamoada ishlash va ijtimoiy faollik kabi koʻnikmalarni rivojlantiradi.

Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining oʻrni. Bugungi raqamli davrda axborot-kommunikatsiya texnologiyalari maʼnaviy-maʼrifiy ishlarning ajralmas qismiga aylandi. Multimedia vositalari, elektron taqdimotlar, videoroliklar, virtual sayohatlar va onlayn platformalardan foydalanish tarbiyaviy tadbirlarning taʼsirchanligini oshiradi. Ayniqsa, buyuk ajdodlarimiz hayoti va ijodi, tarixiy obidalar, milliy qadriyatlar haqida

videomateriallar namoyish etish o‘quvchilarda katta qiziqish uyg‘otadi. Shu bilan birga, internet tarmoqlari orqali turli ma’naviy-ma’rifiy loyihalarni amalga oshirish ham samarali hisoblanadi.

Masalan:

- “Kitobxon o‘quvchi” onlayn tanlovlari;
- virtual davra suhbatlari;
- mashhur adib va olimlar bilan onlayn uchrashuvlar;
- ma’naviy-ma’rifiy videodarslar.

Bunday faoliyat shakllari o‘quvchilarning bo‘sh vaqtini mazmunli tashkil etishga xizmat qiladi.

Maktab–oilā–mahalla hamkorligining pedagogik asoslari. O‘quvchi tarbiyasi faqat maktab bilan chegaralanmaydi. Oiladagi muhit, ota-onaning munosabati va mahalla ta’siri ham yoshlar kamolotida muhim rol o‘ynaydi. Shu sababli ma’naviy-ma’rifiy ishlarni tashkil etishda maktab–oilā–mahalla hamkorligi muhim pedagogik mexanizm hisoblanadi. Ota-onalar bilan muntazam muloqot qilish, seminar-treninglar tashkil etish va tarbiyaga oid tavsiyalar berish orqali oilaviy tarbiya samaradorligini oshirish mumkin. Mahalla faollari, nuroniylar va ziyolilar bilan hamkorlikda o‘tkazilgan tadbirlar esa yoshlarda milliy qadriyatlarga hurmat tuyg‘usini kuchaytiradi.

Ayniqsa:

- “Uch avlod uchrashuvi”;
- “Mahalla iftixori”;
- “Vatan himoyachilari bilan uchrashuv”;
- “Kitobxon oila” kabi tadbirlar tarbiyaviy jihatdan muhim ahamiyatga ega.

Hamkorlik asosida tashkil etilgan tadbirlar o‘quvchilarning ijtimoiy faolligini oshiradi va ularning jamiyatdagi o‘rnini anglashiga yordam beradi.

Kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish. Yoshlar ma’naviyatini yuksaltirishda kitobxonlikning o‘rni beqiyosdir. Kitob inson tafakkurini boyitadi, dunyoqarashini kengaytiradi va axloqiy fazilatlarini shakllantiradi. Shu bois maktablarda kitobxonlik madaniyatini rivojlantirish ma’naviy-ma’rifiy ishlarning muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Bugungi kunda ayrim yoshlarning bo‘sh vaqtini asosan ijtimoiy tarmoqlarda o‘tkazayotgani kitob mutolaasiga bo‘lgan qiziqishni kamaytirmoqda. Shu sababli maktablarda kitobxonlikni targ‘ib etishga qaratilgan innovatsion loyihalarni amalga oshirish zarur.

Masalan:

- a) “Eng faol kitobxon” tanlovlari;
- b) kitob yarmarkalari;
- c) adabiy kechalar;
- d) “Bir oyda bir kitob” loyihasi;
- e) ijodkorlar bilan uchrashuvlar.

Bunday tadbirlar o‘quvchilarning badiiy-estetik tafakkurini rivojlantiradi hamda ularni ma’naviy yetuk inson bo‘lib voyaga yetishiga xizmat qiladi.

Ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosarining pedagogik faoliyati. Ma’naviy-ma’rifiy ishlar bo‘yicha direktor o‘rinbosari ta’lim muassasasidagi tarbiyaviy jarayonni boshqaruvchi asosiy mutaxassislardan biridir. U o‘quvchilarning qiziqishlari va ehtiyojlarini o‘rganishi, tarbiyaviy ishlarni rejalashtirishi hamda zamonaviy pedagogik texnologiyalarni amaliyotga joriy etishi zarur. Bugungi kunda direktor o‘rinbosari yuqori pedagogik mahorat, kommunikativ kompetensiya va innovatsion fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lishi talab etiladi.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, ixtisoslashtirilgan maktablarda ma'naviy-ma'rifiy ishlarni zamonaviy pedagogik mexanizmlar asosida tashkil etish yosh avlod tarbiyasida muhim ahamiyatga ega. Innovatsion pedagogik texnologiyalar, interfaol metodlar, axborot-kommunikatsiya vositalari hamda maktab–oila–mahalla hamkorligi ma'naviy-ma'rifiy faoliyat samaradorligini oshiradi. Shuningdek, ma'naviy-ma'rifiy ishlar bo'yicha direktor o'rinbosarining pedagogik faoliyatini takomillashtirish orqali o'quvchilarda milliy qadriyatlarga hurmat, vatanparvarlik, mustaqil fikrlash va yuksak axloqiy fazilatlarni shakllantirish mumkin. Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish esa jamiyat taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. Yangi O'zbekiston strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston”, 2021.
2. Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: “Ma'naviyat”, 2008.
3. O'zbekiston Respublikasining “Ta'lim to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2020.
4. Hasanboyev J. Pedagogika. – Toshkent: “Fan”, 2016.
5. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning tatbiqiy asoslari. – Toshkent, 2010.
6. Musurmonova O. Oila ma'naviyati – milliy g'urur. – Toshkent, 2000.
7. Nishonova S. Komil inson tarbiyasi. – Toshkent: “O'qituvchi”, 2003.
8. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent, 2011.
9. Mahkamov U. Axloqiy tarbiya asoslari. – Toshkent, 2009.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining yoshlar ma'naviyatini yuksaltirishga oid farmon va qarorlari.